

LIMBAŽU NOVADA ĢIMNĀZIJA

**„SIBĪRIJA BĒRNA” RASMAS KVĒPAS
ATMIŅU STĀSTS**

DARBA AUTORE Karīna Noriņa

DARBA VADĪTĀJA Maija Tauriņa

LIMBAŽI 2018

ANOTĀCIJA

Pētnieciskā darba tēma – *SIBĪRIJAS BĒRNA RASMAS KVĒPAS ATMIŅU STĀSTS*.

Ir izpildīts darba mērķis: izveidot Rasma Kvēpas dzīvesgājuma aprakstu, lai tas paliktu nākamajām paaudzēm.

Autore ir uzklusījusi un pierakstījusi epizodes no intervijas un stāstījuma un izveidojusi hronoloģiski secīgu atmiņu stāstu.

Darbs sastāv no teorētiskās daļas – vēsturisku notikumu apraksta un dzīvesstāsta apraksta.

Ir izmantoti 9 literatūras avoti. Darbā ievietoti 6 foto attēli no personiskiem arhīviem. Ir 2 pielikumi.

Darbā izvirzītā hipotēze – deportācija un tuvinieku zaudējums emocionāli ietekmējis izsūtītā dzīvesgājumu ir apstiprinājusies.

Autores secinājumi :

1. Padomju okupācija Latvijā un tai sekojošās deportācijas nodarīja gan materiālus, gan emocionālus pāridarījumus daudziem latviešu cilvēkiem. 1941. gadā tika „retinātas” latviešu inteliģences rindas. 1949.gadā vairāk iznīcināja zemnieku ģimenes un saimniecības.
2. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas deportācijas fakti tiek plaši atspoguļoti presē, tiek uzklusītas un pierakstītas atmiņas.
3. 6 gadīgās meitenes Rasma Kvēpas deportācijā pavadītais laiks ir atstājis spilgtus iespaidus un atmiņas par pārdzīvotajām šausmām, par iznīcināto ģimeni, lielā mērā ietekmējis turpmāko dzīvi.

ANNOTATION

Research topic – SIBERIAN KID RASMAS KVĒPAS MEMORY STORY.

The objective is met: create Rasma Kvēpas with the curriculum vitae, to keep it for future generations.

The author has listened to and written episodes of interviews and narrative and created in consecutive memory story.

The work consists of a theoretical part – an historic event description and the case description.

There are 9 literature sources used in this research paper. 6 photos from a private archive. 2 attachments.

The working hypothesis – deportation and the loss of loved ones, has emotionally affected by being exiled. Hypothesis has been confirmed.

The author's conclusions

1. In Latvia, the Soviet occupation and subsequent deportations caused both material and emotional abuse. In 1941 more of the intelligent people were deported. And in 1949 more farmer families were deported.

2. After the independence of Latvia deportation facts are widely reflected in the press, are heard and recorded memory.

3. The things Rasma experienced left a great mark on her life, memory and has greatly affected her life after coming back from Siberia.

IEVADS

Pētnieciskā darba tēma ir „*SIBĪRIJAS BĒRNA*” *RASMAS KVĒPAS ATMIŅU STĀSTS*. Rasma Kvēpa ir mana – autore vecmāmiņa. Rasma ir jau nosvinējusi savu 83. dzimšanas dienu, bet ir apbrīnojama viņas atmiņa, stāstot par aizgājušajiem laikiem.

Es, darba autore, ar vecmāmiņu dzīvojam vienā ģimenē un bieži uzklausu viņas jaunības atmiņas. Ģimenē daudz runāts par padomju laika deportācijām.

Vecmāmiņai bija tikai 8 gadi, kad viņa kopā ar mammu nonāca izsūtījumā Sibīrijā, tāpēc apbrīnojama ir viņas atmiņa par izsūtījumā pavadīto laiku, cilvēkiem, kuri tur tika satikti, notikumiem.

Atmiņas ir pierakstījis Sibīrijas bērnu fonds, daļēji tās publicētas grāmatā „Sibīrijas bērni”. Vecmāmiņa par Sibīrijas laiku ir stāstījusi represēto saietos Viļķenē, bet palaikam tiek pieminēts kāds notikums vai cilvēks, par kuru nebija stāstīts. Tāpēc es kā autore vēlos atmiņas aprakstīt, izveidojot hronoloģisku stāstījumu par Sibīrijas bērna gaitām un izsūtījuma sekām uz turpmāko dzīvi.

Darba mērķis

Izveidot Rasma Kvēpas dzīvesgājuma aprakstu, lai tas paliktu nākamajām paaudzēm.

Darba uzdevumi

1. Izzināt vēstures faktus par deportācijām 1941. un 1949. gadā;
2. Uzklaut un uzrakstīt Rasma Kvēpas atmiņstāstu, izmantojot viņas personiskā arhīva dokumentus un foto.

Hipotēze

Deportācija un tuvinieku zaudējums emocionāli ietekmējis izsūtītā dzīvesgājumu.

Pētnieciskā darba metode ir kvalitatīvā metode – intervija, stāstījums, avotu analīze.

Zinātniski pētnieciskā darba struktūra – hronoloģiskais princips. Tā izvēlēta tāpēc, ka dzīvesstāsts veidots hronoloģiskā secībā. Autore pētījums pamatots uz konkrēta cilvēka dzīves pieredzi.

SATURS

IEVADS	4
SATURS.....	5
1.VĒSTURES FAKTI PAR PADOMJU REPRESIJĀM 1941. UN 1949. GADĀ	6
2. RASMAS KVĒPAS (PREC. TIPA) DZĪVES STĀSTS.....	8
2.1. Ieskats dzimtas vēsturē	8
2.2. 1941. gada 14. jūnijs.....	10
2.3. Ceļš uz Sibīriju	11
2.4. Dzīve izsūtījumā	12
2.5. Sibīrijas bērna ceļš uz Latviju	13
3. IZSŪTĪJUMA IETEKME UZ TURPMĀKO DZĪVI	14
SECINĀJUMI	16
LITERATŪRAS SARAKSTS	17
PIELIKUMI.....	18

1. VĒSTURES FAKTI PAR PADOMJU REPRESIJĀM 1941. UN 1949. GADĀ

Pētot literatūras avotus par padomju okupāciju Latvijā, autore iepazīnās ar vēsturnieku atziņām.

Tuvojoties 2.pasaules karam, lielvalstis sāka dalīt ietekmes sfēras Eiropā. Par nodomiem attiecībā uz Baltijas valstīm var uzzināt no Vācijas un PSRS 1939.gada 23. augusta pakta.

“1939.gada 23.augustā Padomju Sociālistisko Republikas Savienības (PSRS)* un Vācijas ārlietu iestāžu vadītāji parakstīja neuzbrukšanas līgumu, ko bieži sauc arī par Molotova-Ribentropa paktu. Dokumentam pievienotajā slepenajā protokolā tika noteikta teritoriju jeb t.s. interešu sfēru sadale Austrumeiropā. Atbilstoši šai sadalei Latvija nokļuva PSRS “interesu sfērā”. (1; 9)

Jau 1939.gada 5. oktobrī Padomju Savienība Latvijai uzspieda “savstarpējās palīdzības” līgumu, kurā bija paredzēta arī PSRS karaspēka bāzu ierīkošana Latvijas teritorijā.”(1; 9)

Vēsturnieks Visvaldis Lācis atzīmē, ka “rietumu lielvalstīm pakts bija liels trieciens, jo grāva šo valstu cieņu diplomātiskajā laukā. Krievija un Vācija parādīja, ka ar Rietumiem tās var nerēķināties (6;15)

Latvijas okupācija sākās 1940.gada 17. jūnijā.

„Sarkanarmija pārgāja Latvijas robežu divos virzienos – no Lietuvas devās uz Rīgu, bet no Polijas uz Daugavpili. Līdz ar šīm karaspēka daļām Rīgā ieradās arī civilokupanti – kompartijas darbinieki, „partijas un padomju speciālisti” (7; 112)

Latvijā ieradās komunistu un čekistu pārstāvji.

Jau 1940.gadā notika izrēķināšanās ar Latvijas armijas virsniekiem Litenē. Tūlīt pēc padomju okupācijas Latvijā sākās „sarkanais terors”, ko sauc arī par Baigo gadu.

Autore iepazīnās ar Pavēli Nr. 001223. 1939.gada 11.oktobrī. „Par pretpadomju elementu deportāciju procedūru Lietuvā, Latvijā, Igaunijā” (5; 32) un secina, ka deportācijas Baltijas valstīs tika rūpīgi un ciniski plānotas. Pavēles visi punkti liecina par rūpīgu sagatavošanos deportācijas procesam.

Čekas ģenerāļa Serova rakstītajā instrukcijā teikts, ka „ievērojot to, ka lielu skaitu izsūtāmo arestēs un novietos speciālās nometnēs, bet viņu ģimenes nosūtīs uz uzturēšanās vietām valsts tālākos apgabalos, nepieciešams, ka ģimenes galvas (vīrieši) un pārējo ģimenes locekļu apcietināšana notiek vienlaikus, nepaskaidrojot priekšā stāvamo šķiršanos” (6; 62)

Vēstures avoti apliecina, ka “staļinisma sistēmas raksturīgākā iezīme ir terors. Tā galvenais instruments bija NKVD (iekšlietu tautas komisariāts), kurā iekļāvās režīma baismīgais slependienests ar neizmērojamām uzraudzības, aizturēšanās un apcietināšanās pilnvarām Augstāko pakāpi padomju terors sasniedza 1941.gada 14.jūnija rītausmā, kad visās trijās valstīs vienlaikus sākās masveida deportācijas. NKVD sarakstos iekļautos pamodināja nakts vidū, un tiem deva tikai pāris stundu laika sakravāties ceļam. Pēc tam ģimenes aizveda uz dzelzceļa staciju, kur vīriešus nošķīra no sievietēm un bērniem.” (4; 143).

Secinājums ir, ka tika nolemts atbrīvoties no okupēto valstu pamatiedzīvotājiem, lai varētu vieglāk nostiprināt padomju režīmu, novērstu latviešu pretošanās spējas. Tāpēc tika sastādīti saraksti ar padomju varai „nepaklausīgāko”, patriotiskāk noskaņoto iedzīvotāju vārdiem.

Statistikas dati rāda, ka 1941.gada 14. jūnijā no Latvijas izveda 15420 cilvēkus, tai skaitā sirmgalvjus un bērnus, 291 zīdaini līdz 1 gadam. (5; 9)

Autore, iepazīstoties ar deportāciju statistiku Viļķenes pagastā pēc Viļķenes novadpētniecības muzejā apkopotajiem materiāliem, uzzināja, ka 1941.gadā no Viļķenes pagasta deportēta Ābeltiņu ģimene ar 2 meitām – 1 un 4 gadus vecām. Plašāk deportācijas skāra lauku iedzīvotājus 1949.gada 25. martā, kad no Limbažu apriņķa deportētas 482 ģimenes, kopā 1550 cilvēki, tai skaitā 96 cilvēki no Viļķenes pagasta. (8; 3)

Represijas faktu, kas saistīts ar autores darba tēmu, apliecina ieraksts

Ļaudonas pagasts

Kvēpa Erna Johanna Jāņa m., dz. 1904, Upes, izsūt. 14.06.41, Krasnojarskas nov. Berjozovskas raj., atbrīvē. 24.03.56., Lieta Nr.16669.

Kvēpa Rasma Karmena Jūlija m., dz. 1934, Upes, izsūt. 14.06.41., Krasnojarskas nov. Berjozovskas raj., atbrīv. 07.11.46. Lieta Nr. 16669.” (1; 386)

2. RASMAS KVĒPAS (PREC. TIPA) DZĪVES STĀSTS

2.1. Ieskats dzimtas vēsturē

Šajā atstāstījumā viss būs tā, kā to atcerējās autore vecmāmiņa savā – bērna skatījumā, jo Rasmai izvešanas dienā bija tikai 6 gadi un 10 mēneši. Kaut gan ir pagājuši gandrīz 77 gadi, tie notikumi, kuri iespiedušies atmiņā ir tik spilgti, ka aizmirst tos nav iespējams.

Rasmas mūžs iesākās 1934.gada 14. augustā Madonas apriņķa Ļaudonas pagastā. Viņa piedzima Ernas un Jūlija Kvēpa ģimenē. Ģimene dzīvoja Ļaudonas pagasta mājā, kur Rasma arī pavadīja savu bērnību līdz izsūtīšanai.

Rasmas mamma – Erna Johanna Kvēpa (dz. Stalaža) (1908.-), tēvs – Jūlijs Teodors Kvēps(1904.-1944.) (skat. 1.attēls).

1.att. No kreisās – Erna, Rasma, Jūlijs Kvēpi (no privātiem arhīviem)

Erna Kvēpa aktīvi darbojās 30. gadu ļaudoniešu sabiedriskajā dzīvē, bija Madonas 9. aizsargu pulka Ļaudonas pulciņa aizsardžu priekšniece. Rasmas tētis strādāja par Ļaudonas iecirkņa policijas priekšnieku. Abi bija ļoti sabiedriski, cienīti cilvēki, kas organizēja dažādus sabiedriskos pasākumus. Par to liecina vēstules, kuras Rasmai Kvēpai rakstīja Ļaudonas cilvēki, kuri pazina Jūliju un Ernu Kvēpus. Pēc represēto ļaudoniešu pieminēšanas Madonas laikrakstā STARS 2005. gadā (skat. pielik. 1) Rasma saņēma vairākas vēstules no Ļaudonas.

Ausma Dārziņa par Jūliju izteicās šādi: “Tava tēva personība cauri tumšajiem gadiem palikusi visu vietējo ļaudoniešu pozitīvā atmiņā. Viņš bija goda vīrs bijis ar īstu policista stāju” (no privātās vēstules).

Evalds Apinis par Jūliju rakstīja: “Jūsu tēvs bija persona, ko visi respektēja. Viņš pārstāvēja Ļaudonas sabiedrības ievērojamāko daļu. Bija vīrišķības paraugs. Īsu laiku biju mazpulcēns. Mazpulku noņemšanas laikā viņš puikām mācīja sporta spēles un vingrošanas trikus” (no privātās vēstules).

Velta Eiholce vēstulē rakstīja: „Izlasot rakstu Madonas laikrakstā Stars par jums, Rasmu Kvēpu man atsaucās pozitīvas atmiņas no laika, kad te Ļaudonā strādāja policists Jūlijs Kvēps. Viņš viegli tika galā ar visām sadzīves negācijām. Toreiz viens kārtības sargs kā pagasta autoritāte varēja uzturēt kārtību. Viņam pietika ar vienu stingru skatu un nosaukt savu iemīļoto

teicienu: „A, ko jūs, štuceri!” Jūsu mammu arī atceros kā skaistu sievieti. Sibīrija viņu sabendēja līdz nepazīšanai” (no privātas vēstules).

Pēc dokumentiem, kas saglabājušies Rasmai, autore uzzināja, ka mamma Erna vairākkārt piedalījies aizsargu štāba rīkotajās sanitārās apmācībās Rīgas kara slimnīcā. Bieži aizsardžu pulcēšanās notika Kvēpu mājās, kur tika gatavoti dažādi rokdarbi. Rasmai ar aizsardzēm bija labas attiecības, rudenī piedalījās kulšanas talkās, kartupeļu talkās aizsardžu saimniecībās.

Rasmai bērības draugs bija suns Džeks, vienlaikus draugs un sargs. Kopā viņi devās uz beķereju, bet reizēm Džeks tika iejūgta suņa pajūgā un vizināja viņu.

„Tētis pagatavoja aizjūgu, un mēs varējām doties izbraukumā. Vecāki laikam juta, ka manis audzināšanai bija atvēlēts ļoti maz laika, tāpēc darīja ļoti daudz. Braucām uz Rīgu, bijām zooloģiskajā dārzā, Brāļu kapos un citur. Vasarās mani veda peldēt uz Aivieksti. Ziemā slēpojām. Ļoti daudz stāstīja par kaimiņvalstīm. Atceros, ka tētis teica, ka mums kaimiņos ir liela valsts – Krievija, ļoti draudzīga pret Latviju. Te nu viņš kļūdījās” (8,124).

Par Kvēpu ģimeni stāstot, autore centās vairāk uzzināt par tās senāko paaudzi.

Rasmai vecmammu un vectēvu sauca Jānis un Emīlija Stalaži. Viņiem bija 6 bērni – Erna (dz. 1908.), Ādolfs (dz.1912.), dēls, kurš aizgāja bojā, kad bija maziņš, tāpēc autore nevarēja par viņu iegūt jebkādus datus. Vēl ģimenē piedzima Velta (1919.), tad Aina (1923.) un Rita (dz. 1926.) (skat 2.attēls).

2.attēls. No kreisās - Erna, Ādolfs, Velta, Aina, Rita (no privātiem arhīviem)

Par Rasmai vecmammu un vectēvu no tēva puses daudz datu nav palikuši.

Autore, intervējot Rasmu, uzzināja, ka viņas vecvecāki no tēva puses bija miruši jau pirms viņu izsūtīšanas uz Sibīriju. Tēvs Jūlijs Kvēps bija vienīgais bērns ģimenē (skat. 3.att.).

3.attēls. Rasma tētis Jūlijs Teodors Kvēps (no privātiem arhīviem)

Autores uzzinātais par Kvēpu ģimeni gan no stāstījuma, gan no vēstulēm rada pārlicēību, ka ģimene Ļaudonā bija labi ieredzēta, aktīvi iesaistījās tā laika sabiedriskajā dzīvē, tāpēc izsūtījums (no Ļaudonas 1941.gadā izsūtīja tikai 2 ģimenes) ir apliecinājums tam, ka padomju vara centās atbrīvoties no tai traucējošiem inteliģences pārstāvjiem

2.2. 1941. gada 14. jūnijs

1941.gada jūnijs daudzām Latvijas ģimenēm atnesa postu un nelaimi. Bērni, sievas, vīri un veci cilvēki tika ielādēti lopu vagonos un aizvesti nezināmā virzienā, lai iepazītu badu, salu un necilvēciskus apstākļus. Daudzi to neizturēja. Daži jau vagonā beidza šo dzīvi, tie tika atstāti dzelzceļa malā meža zvēriem saplosīšanai. Visgrūtāk bija maziem bērniem, daudzi no viņiem palika Sibīrijas kapu kalniņos, lai nekad neatgrieztos savā mīļajā Latvijā.

14. jūnijs skāra arī Rasma ģimeni, tāpēc autore turpmāk arī vēlas pastāstīt par Rasma ģimenes stāstu nedaudz pirms izsūtīšanas un arī viņas likteni pēc tās. Rasmai izsūtīšanas dienā bija 6 gadi un 10 mēneši.

Bija 1941. gada jūnijs. Rasma atceras, ka mamma Erna aizbrauca uz Madonu pie savas mammas, kura bija slima. Rasma ar tēti palika Ļaudonā. 8.jūnijā Ļaudonas parkā notika bērnu svētki. Tētis viņu aizveda uz svētkiem. Viņš bija tā saposies, stalts un izskatīgs, un Rasma viņam blakus jutās lepna un laimīga. Pārnākot no svētkiem, viņš pēkšņi pateica: “Meitiņ, man ātri jābrauc prom, gaidi mammu.” Paņēma velosipēdu un aizbrauca. Atceroties šo notikumu, Rasma domā, ka viņam laikam kāds bija ziņojis par izsūtīšanu, viņš no tās gribēja izbēgt, nepielaižot tādu domu, ka var izsūtīt arī sievietes un bērnus.

Rasma ar suni vairākas dienas gaidīja mājās viņas mammu, kura nezināja par tēva prombūtni. Nekādu saziņas līdzekļu jau nebija. Erna atbrauca 13.jūnijā. Tajā dienā viņas sēja

dārzenus, arī Rasma iesēja savu dobīti. Tad gāja pastaigāties un redzēja, ka pa Ļaudonas ielām aizbrauc mašīnas ar karavīriem.

14. jūnijs, pulksten 5 no rīta. Pie durvīm klauvējieni.

„Ieradās 2 karavīri un mammai paziņoja, ka būs jābrauc uz citu republiku, lai kravā mantas. Erna krievu valodu saprata. Karavīrs teica, lai ņem līdzi, cik var paņemt, jo noderēs. Erna tā arī darīja. Vēlāk Sibīrijā drēbes noderēja, jo dažādas drēbes varēja pret ēdienu iemainīt,” stāsta Rasma.

Rasmu ar mammu veda uz Madonas staciju (skat. 4.att.) Tur bija daudz cilvēku, gan pieaugušo, gan bērnu, mantu, paunas. Laiks bija apmācies, lija neliels lietus. Erna baidījās, ka neatņem drēbes tādēļ savilka Rasmai mugurā, cik vien varēja uzvilkt.

2.3. Ceļš uz Sibīriju

4.attēls.1941.gada 14.jūnijs, autors nezināms (parkulturu.lv)

Uz Madonas staciju bija atnākuši Rasma vectēvs Jānis Stalažs ar jaunāko meitu Ritu, bet klāt viņus nelaida. Pienesumus viņi nodeva caur sargiem.

„Viņi abi tur stāvēja tik ilgi, kamēr mūs ielādēja vagonā. Var tikai iedomāties, ko tajā brīdī juta vecaistēvs, skatoties, kas notiek ar viņa vecāko meitu un mazmeitu. Nevienš jau nezināja, kur mūs vedīs un vai viņi kādreiz redzēs savus mīļos,” stāsta Rasma.

Uzlādētie lopu vagoni Madonas staciju atstāja 14.jūnija vakarā. Tad, kad lokomotīve jau nosvilpās, pie Rasma vecāteva piebrauca Jūlijs. Viņš esot uzzinājis, ka sieva un meita paņemtas un esot gribējis sekot vilcienam. Vecaistēvs viņu esot atrunājis, jo viņš jau stacijā bija redzējis, ka atšķir vīrus no ģimenēm.

Par braucieni Rasma atceras, ka lopu vagonā katrā pusē bija lāvas divos stāvos. Pa vidu vagonā bija caurums, kas kalpoja kā tualete. Vairākas stundas vēlāk viņi ieobrauca Daugavpilī. Diena esot bijusi saulaina, tur viņus izlaida ārā pastaigāties.

Tālāk turpinājās ceļš pa plašo Krievzemi. Sverdlovskā ziņoja, ka sācies karš. Tajās stacijās, kur pieturēja, atvēra aizbultētās durvis un sauca: “Kipjatok!”, tas ir – vārīts ūdens.

Galapunkts braucienam bija Krasnojarskas apgabals, Berzovjovskas rajons, kolhozs Krutojarsk 4. nodaļa. Uz 4. nodaļu tika nosūtītas 8 ģimenes – Vestfāles, Nuzbaumu, Priedišu, Dreimaņu, Driķu, Saliņu un Kvēpu.

„Kopā bija 27 cilvēki, tajā skaitā 18 bērni. Uz dažām dienām, kamēr sagatavoja teļu kūti dzīvošanai, viņus iemitināja sādžas skoliņā, kur bija tikai viena klases telpa un skolotāju istaba. Pēc dažām dienām viņi sāka dzīvot teļu kūtī, kur gulēja uz koka lāvām. Visi 27 dzīvoja vienā telpā.” (2:)

Kamēr mammas gāja uz darbu, viņu bērni viņas gaidīja mājās, jo gribējās ēst.

2.4. Dzīve izsūtījumā

Rasmas Kvēpas atmiņas par dzīvi Sibīrijā ir skaudras, bet ļoti skaidras. Varbūt tāpēc, ka bija tik grūti, pārdzīvotais palicis maza bērna atmiņās tik spilgti (skat.5.att.).

5.attēls. Rasma Sibīrijā (vienīgais Sibīrijā uzņemtais foto), (no privātiem arhīviem)

Viņa stāsta, ka neizturēja paši mazākie. Mammas dēļ grūtā darba nāca vēl mājās, jau nomiris viens maziņš, tad otrs. Pavisam no 8 ģimenēm esot nomiruši 5 bērniņi. Vestfāla kundzei bija 5 bērni, un 3 no tiem – 3 meitiņas palika Sibīrijas kapos. Latviešiem pašiem tika iedalīts zemes gabaliņš kapiem. Palikušie bērni, bieži esot gājuši uz kapiņiem un nesuši skaistus ziedus, kuri tur auga savvaļā.

Kā latvieši cīnījās par savu eksistenci? Rasma stāsta, ka pamazām dzīves apstākļi uzlabojās, un izsūtītos no tēļu kūts pārcēla uz sovhoza klubu. Tā bija māja ar vienu telpu, kur vienā galā paaugstinājums, domāta skatuve. Tāpat visas ģimenes bija vienā telpā, tomēr bija mājīgāk kā kūtī.

Pati galvenā problēma bija tā, ka visus mocīja izsalkums. Visvairāk to izrādīja mazie bērni. Pirmajā laikā vēl ģimenēm bijusi līdzī žāvēta gaļa no mājām, bet vēlāk vairs nebija nekā. Pirmajā gadā viņiem vēl nebija arī sava dārziņa, jo tur ieradās jūlija mēnesī. Vasaras mēnešos tur augušas dažādas zāles, kuru nosaukumus autores vecmamma vairs neatceras, bet tās varēja ēst. Vārīja balandu, nātru zupas. Kam bija drēbes ko iemainīt, iemainīja pret kartupeļiem. Ziemā glabāja kartupeļu mizas, lai pavasarī būtu ko iestādīt. Rudenī izauga laba raža, jo tur zeme auglīga. Vasarā bijusi ogu bagātība, augušas dažādas ogas – meža zemenes, kaulenes un dārza zemenes brīvā dabā.

Ernai nebija laiks lasīt, jo bija jāiet darbā, bet Rasma bieži vien bez mammas ziņas gāja lasīt ogas, kuras aiznesa krievu sievai, kura par ogām deva pretī pienu un biezpienu. Un tā vakaros abām bija ko ēst.

Kolhozā lielās platībās audzēja graudaugus. Sievietēm darbs bija pie graudiem noliktavā. Graudi tika paslēpti mazos maisiņos un nesti uz mājā, kur tos izvārīja un ēda. Viņu vienīgais

vīrietis – Nuzbauma tēvs uzmontēja ierīci, ar kuru varēja graudus saplacināt. Veidojās gandrīz kā pārslas, tām zupā bijusi pavisam cita garša.

Pirmās zināšanas Rasma ieguva 1942.gadā, kad iesāka mācības sādžas skolā, tur mācoties kopā ar krievu bērniem. Skola bija četrgadīga. Sākumā Rasma krievu valodu neprata, tāpēc bija vajadzīga viņas mammas palīdzība, bet drīz vien viņa to apguva. 1946.gada pavasarī pabeidza 4.klasi. Tālāk iespējas mācīties nebija iespējams, jo nebija līdzekļu, lai brauktu uz tālāku skolu.

Pagāja dienas, mēneši, gadi. No līdzīgi paņemtajām drēbēm bērni izauga, no daudzām palika tikai skrandas. Nekas nemainījās, nebija apavu, bet tur viņus izglāba Nuzbaumtēvs. Viņš mācējies no lūkiem izgatavot vīzes. Tur liepas neauga, tāpēc vīzes gatavoja no ievu mizām. Rezultātā iznākušas tīri labas vīzes.

Kaut kur tālu no viņiem karoja, tas atstājis iespaidu arī uz viņu sādžu, jo daudzi vīrieši bija mobilizēti. Nāca arī paziņojumi par kritušajiem, to esot jutuši uzreiz. Vīriešu sādžā bija palicis maz, un viss darbs gūlās tikai uz sieviešu pleciem. Kara laiks arī vietējiem bijis smags.

Latvieši cerēja, ka kādreiz varēs atgriezties Latvijā. Kad bērni vakarā aizgājuši gulēt, mammas “dancinājušas šķīvīti”, cerēdamas uzzināt ko labu.

2.5. Sibīrijas bērna ceļš uz Latviju

1945.gadā, kad beidzās karš, varēja sazināties ar savējiem. Arī Rasma mamma sazinājās ar Latvijā palikušo ģimeni. Nākuši sūtījumi, atsūtītas latviešu grāmatas. Pēc četriem gadiem bērniem bija atkal iespēja lasīt latviski.

1946.gadā uzņēmīgi cilvēki Latvijā sāka organizēt bērnus pārvešanai uz Latviju. Tas tika darīts vairākkārt. Bērni tika noformēti kā bāreņi. Mammām tas bijis grūts laiks, aizdot savus bērnus prom, palikt tur vienām nebija viegli. Bet viņas izšķīrās, jo tur nebija nākotnes, viņi paliktu bez izglītības. Tā arī Rasma atvadījās no savas mammas, un bērnu grupiņa no 4.nodaļas, devās uz Krasnojarsku. Kādu laiku uzturējās kurlmēmo skolā. Daži bērni bija braukuši mājās lopu vagonos, Rasma kopā ar citiem brauca pasažieru vagonos.

Latvijā bērni nonāca Kuldīgas ielas bērnu namā. Te no Sibīrijas atbraukušie uzturējās dažas dienas, tad brauca radi un veda bērnus līdzī. Pēc Rasma atbrauca mammas māsa un aizveda uz Madonu, kur viņa dzīvoja. Tur arī dzīvoja vecāmamma un vecaistēvs.

3. IZSŪTĪJUMA IETEKME UZ TURPMĀKO DZĪVI

Rasma Kvēpa autorei atzina: „Pagājuši 72 gadi, kopš esmu atgriezusies Latvijā, bet Sibīrijas rēgs ir gājis līdzī visai dzīvei. Nekur jau ar tādu biogrāfiju nevarēja iet.”

Skolas gaitas Latvijā viņa uzsāka Madonas pamatskolā. Krievu skolā bija pabeigusi 4 klases un šeit ar lielu nokavēšanos sāka mācības 5. klasē – tikai novembrī. Sākums bijis grūts, jo bija pilnīgi atšķirīga vide. Klases biedri sākumā bijuši atturīgi, toties skolotāji atsaucīgi un palīdzējuši. Vēl tagad Rasma ar lielu prieku atceras skolas direktoru Treici un viņa sievu.

Rasma mācījās ļoti cītīgi, sāka piedalīties klases pasākumos, un klase ātri viņu pieņēma. Uzcītīgā mācīšanās nepalika bez rezultātiem. Beidzot 5.klasi, Rasma vidējā atzīme bija 4, bet 6.klasē 4 un 5. Skolu beidzot, viņai visos priekšmetos bija teicamas atzīmes, vienīgi latviešu valodā – labi.

Ar prieku Rasma atceras mācības Saulaines tehnikumā. Arī tur bija daži kritiski brīži. 1949.gada represijas, kad tika aizvesti daudzi zemnieki ar ģimenēm, saulainiešiem gāja secen, jo tehnikuma direktors Āmanis bija drosmīgi pateicis, ka bērniem jāmācās. Tā no Saulaines nevienam neizveda.

1953.gadā pēc Saulaines lauksaimniecības tehnikuma pabeigšanas darba sadales komisija jauno agronomu nozīmēja darbā uz Viļķenes MTS (mašīnu – traktoru staciju) Limbažu rajonā. Viļķenē lauksaimniecībā Rasma nostrādāja 42 gadus, no tiem par agronomu - 23, no 1953.-1977.gadam. Ar savu darbu izpelnījās uzslavas un apbalvojumus. Neklātienē ieguva izglītību Latvijas lauksaimniecības akadēmijā agronoma specialitātē.

1992.gada 31.martā Rasma saņēma Iekšlietu ministrijas paziņojumu, ka izsūtīšana bijusi nelikumīga, un viņa tiek rehabilitēta (pielik. 2).

Autore uzskata, ka pārdzīvotais nav rehabilitējams. Var saprast, kādu traumu uz bērnu atstāja gan pats izsūtīšanas fakts, grūtā dzīve Sibīrijas apstākļos, atšķirtība no mātes. Tikai tad, kad visi izsūtītie varēja braukt uz mājām, atgriezās arī Rasma mamma. Viņa bija pilnīgi paralizēta, bet vismaz kapu kopīņa ir Viļķenē.

Par tēti pēc 1941.gada pēdējās tikšanās Rasma neko nezināja. Viņa atceras:” Padomju laikā mani izsauca uz čeku un uzstāja, lai pasaku, kur viņš ir. Tikai trīs vārdi- pazudis bez vēsts- man nākuši līdzī visu mūžu. Varbūt viņa kapa kopīņa ir Kurzemes katlā, varbūt svešā zemē, kas to lai zina (pielik. 1).

2014. gada augustā, pēc ilgiem gadiem apciemojot Ļaudonu, Rasma satika cilvēkus, kuri atcerējās Kvēpu ģimeni un padalījās atmiņās. Pēc dažām dienām no Ļaudonas pienāca zvans ar ziņu ko kāda 90 gadus veca sieviete ilgus turējusi noslēpumā, ka Jūlijs Kvēps nejauši nošauts 1944.gadā Teiču purva teritorijā pie Sīksalas. Autores vecmamma Rasma šai ziņai ir noticējusi un samierinājusies ar domu, ka viņas tēva mirstīgās atliekas būtu meklējamas tur, domās viņa bieži atgriežas pie Sīksalas. Lidiņa Radiņa, kura dzīvoja Sīksalā un bija sadraudzējusies ar Rasmu, nevarēja izskaidrot viņas lielo interesi par Sīksalu. Pēc brauciena uz Sīksalu Rasma Lidiņai rakstīja:”Varu teikt, ka man ir bijusi bagāta vasara. Pats svarīgākais- brauciens uz Sīksalu par kuru biju domājusi daudzus gadus. Tas bija no tā brīža, kad izlasīju par salu” (pielik. 1).

Par padomju laika attieksmi pret represētajiem un represijas fakta slēpšanu autore ir uzzinājusi raksturīgu piemēru. Vienlaikus ar agronomu Rasmu Kvēpu Viļķenē darbu uzsāka jauna vetārste Irēna Bērziņa. Abām ierādīja dzīvokli vienā mājā, abas draudzējās, nodibināja ģimenes. Un tikai pēc daudziem gadiem, pāršķirstot ģimenes albumus, Irēnas albumā tika pamanīta fotogrāfija – 3 bērni vateņos un velteņos. Tad abas saskatījās un teica: „Ak, tad tu arī!” Arī Irēna bija Sibīrijas bērns ar līdzīgu likteni, bet padomju gados tas tika rūpīgi slēpts (skat. 6.att.).

***6.att. Rasma draudzenes Irēnas Bērziņas ģimenes bērni tiek sagaidīti Latvijā.
No l. Irēna Bērziņa (8,11)***

Var secināt, ka represētie cilvēki bija stipri un prata iegūt izglītību, atrast darbu un gūt atzinību par to, tomēr izsūtījuma gadi ir palikuši atmiņā kā pāridarījums, ko grūti piedot. Padomju laikā šīs atmiņas netika pārrunātas plašākā sabiedrībā, dažreiz tika slēptas pat no tuvākajiem.

SECINĀJUMI

Rakstot pētniecisko darbu *SIBĪRIJAS BĒRNA RASMAS KVĒPAS ATMIŅU STĀSTS*, autore izmantoja pētnieciskā darba metodes – interviju, stāstījumu, avotu analīzi.

Ar šīm metodēm tika sasniegts darba mērķis – izveidots Rasma Kvēpas dzīvesgājuma apraksts.

Ir izpildīti darba uzdevumi – autore izpētījusi vēstures faktus par deportācijām 1941.gadā un 1949.gadā. Ir uzklausīts Rasma Kvēpas atmiņu stāsts. To veidojot ir izmantoti viņas personiskā arhīva dokumenti un foto.

Darbu sākot, tika izvirzīta hipotēze – deportācija un tuvinieku zaudējums emocionāli ietekmējis izsūtītā dzīvesgājumu. Hipotēzi var apstiprināt.

Autores secinājumi :

1. Padomju okupācija Latvijā un tai sekojošās deportācijas nodarīja gan materiālus, gan emocionālus pāridarījumus daudziem latviešu cilvēkiem. 1941. gadā tika „retinātas” latviešu inteliģences rindas. 1949.gadā vairāk iznīcināja zemnieku ģimenes un saimniecības.
2. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas deportācijas fakti tiek plaši atspoguļoti presē, tiek uzklausītas un pierakstītas atmiņas.
3. 6 gadīgās meitenes Rasma Kvēpas deportācijā pavadītais laiks ir atstājis spilgtus iespaidus un atmiņas par pārdzīvotajām šausmām, par iznīcināto ģimeni, lielā mērā ietekmējis turpmāko dzīvi.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. *Aizvestie - 1941.gada 14.jūnijs*. Latvijas valsts arhīvs (izdevums izdots ar Eiropas komisijas un Latvijas Republikas Kultūras ministrijas finansiālo atbalstu).
2. Geka, Dzintra *Sibīrijas bērni*
3. Ģērmanis, Uldis *Latviešu tautas piedzīvojumi I-IV* (1991). Rīga: Zvaigzne.
4. Kasekamp, Andress *Baltijas valstu vēsture* (2011.). Rīga : Jumava.
5. Kronta, I. (red.). *Via dolorosa* (1990). Rīga : Liesma.
6. Lācis, Visvaldis *Latviešu zemes un tautu vēsture II*. Rīga: Vieda.
7. *Okupācijas varu nodarītie postījumi Latvijā 1949.- 1990*. Rakstu krājums. Daugavas vanagu centrālās valdes izdevums (2000). Stokholma – Toronto.
8. *Represēto atmiņas un dzīvesstāsti – Latvijas godības un posta liecinātāji*. Viļķenes novadpētn. muzeja materiāls, 2004.gads

PIELIKUMI

1. pielikums Reabilitācijas dokuments

LATVIJAS REPUBLIKAS
IEKSLIETU MINISTRIJA

Rīgā, ind. 226009, Stabu ielā 89, tel. 208736

19.92. g. 31. martā Nr. 3/7-1157

Pils. Bašmai-Karmenai Tipai/Kvāpai/,
dzim. 1934. g.
dzīv. Liepāžu rajona Viļķenes
pagastā Briču gatvē I4/2

Pamatojoties uz Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1989. g. 8. jūnija dekrētu «Par četrdesmitajos un piecdesmitajos gados no Latvijas PSR teritorijas izsūtīto pilsoņu rehabilitāciju», Jūsu administratīvā izsūtīšana no Latvijas nometinājumā laikā no 19.41. gada 14. jūnija līdz 19.46. gada 7. novembrim un no 19. gada līdz 19. gada ieskaitot, ir atzīta par nelikumīgu un Jūs esat pilnīgi reabilitēts (a).

Nometinājuma vietas:

1. Krasnojarskas apgabala novada Renjozovas rajonā, no 19.41. gada 14. jūnija līdz 19.46. gada 7. novembrim ieskaitot.
2. apgabala novada rajonā, no 19. gada līdz 19. gada ieskaitot.
3. apgabala novada rajonā, no 19. gada līdz 19. gada ieskaitot.
4. apgabala novada rajonā, no 19. gada līdz 19. gada ieskaitot.
5. apgabala novada rajonā, no 19. gada līdz 19. gada ieskaitot.
6. apgabala novada rajonā, no 19. gada līdz 19. gada ieskaitot.

Saskaņā ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1988. gada 5. decembra lēmumu Nr. 396 «Par to pilsoņu tiesībām, kuru administratīvā izsūtīšana no Latvijas PSR atzīta par nepamatotu» un 1989. g. 29. augusta lēmumu Nr. 190 «Par kārtību, kādā atdodama manta vai atlīdzināma tās vērtība pilsoņiem, kuru administratīvā izsūtīšana no Latvijas PSR atzīta par nepamatotu», konfiscētās mantas vai tās vērtības saņemšanai, kā arī citu ar izsūtīšanu saistītu jautājumu risināšanai ir jāgriežas Madonas

rajona pilsoņu Tautas deputātu padomes izpilddomējā 3 gadu laikā no brīža, kad izsūtīšana ir atzīta par nelikumīgu.

Uz minēto Ministru Padomes lēmumu pamata administratīvā kārta nelikumīgi izsūtītiem pilsoņiem darba stāžā tiek ieskaitīts izsūtījumā pavadītais laiks. Ši jautājuma risināšanai ir jāgriežas sociālās nodrošināšanas nodaļā pēc pastāvīgās dzīves vietas.

Uzziņu par Jūsu nelikumīgu izsūtīšanu Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija nosūtīja Madonas rajona pilsoņu Tautas deputātu padomes izpilddomējam 19.92. gada 13. martā Nr. 3/7-985

Pielikumā:

Ministra vietnieks vietā B. Spridzāns

H-629 5000

Izlasī, apskaties un atsaucies!

Rīt, 25. martā, pieminēsim komunistiskā terora upurus. Par moku ceļu klusēja okupācijas gadu vēsture, klusēja vecāki, radnieki, lai neradītu šķēršļus bērnu karjerai. Klusēja arī kapu lauki tur, tālajā Sibīrijā. Tagad mēs runājam par cilvēktiesībām, bet toreiz cilvēks taču nebija nekā, nekādu tiesību viņam vispār nebija.

Tie "Sibīrijas bērni", kuri atgriezās, atkal kļuva par Latvijas bērniem. Bet daudz upuru prasīja tautas melnie gadi, daudzas ģimenes tika izpostītas. Kāpēc, ar kādām tiesībām tas tika darīts? Kurš mums par to "atvainosies", un vai vispār par iznīcināšanu var "atvainoties"? Simona Vizentāla centrs prasa pasaulei atbildību par genocīdu pret ebreju tautu. Kurš prasa atbildību par mūsējo?

Noziegumam pret cilvēci neesot noilguma. Tomēr — laiks remdē naidu, sāpes arī remdē naidu. Varbūt dzīvosim ar savām sāpēm un cieņu pret citu sāpēm, un tad arī būsīm stiprāki.

Jau sen gribēju savai avīzei "Stars" lūgt palīdzību — jaukam, labam cilvēkam sameklēt radniekus pa tēva līniju, ja tādi ir mūsu rajonā. Runa ir par Rasmu Tipu (dzim. Kvēpa). Rasma tēva Jūlija Kvēpa dzimtā puse ir Barkava. Jūlija brālim bijuši 10 dēli.

Ļaudonas pagastā dzīvoja aktīvi, sabiedriski cilvēki — Erna un Jūlijs Kvēpi. Jūlijs — Ļaudonas pagasta policijas priekšnieks, Erna — aizsardzības priekšniece, mājsaimniece, audzināja meitiņu Rasmu, pa laikam piedalījās pagasta sabiedriskās dzīves aktivitātēs. Rasma atceras: "Bija 1941. gads. Saulaines jūnija dienas. Nekas neliecināja par briesmām. Mamma bija aizbraukusi pie saviem vecākiem uz Madonu, mani tētis aizveda uz Ļaudonas bērnu svētkiem. Vakarā viņš pēkšņi teica: "Meitiņ, man ātri jābrauc projām. Gaidi mammu." Ie-deva man naudu, paņēma velosipēdu un aizbrauca. Uz neatgriešanās!" Tikai trīs vārdi — pazudis bez vēsts — man ir nākuši līdzī visu mūžu. Varbūt viņa kapa kopīņa ir Kurzemes katlā, varbūt svešā zemē, kas to lai zina...

Mēs ar sunīti vairākas dienas pacietīgi gaidījām mammu. Man bija tikai 6 gadi, protams, baidījās. Mamma atbrauca. Atceros, bija piektdiena, 14. jūnijs. Pa ceļu sāka braukāt smagās mašīnas. No rīta piecos viena mašīna iegriezās mūsmājās. Prasīja pēc tēva, bet viņa nebija. Lika mammai kravāt man-

Rasma Siksalā 2004. gadā. Tā ir vienīgā fotogrāfija, kas saglabājusies — Jūlijs un Erna Kvēpi ar Rasmu 1936. gadā.

tas. Atceros Madonas staciju, pilnu satrauktiem cilvēkiem, mantu maisus, asaras. Nāca radi, meklēja savējos. Atnāca arī mūsējie — vecmamma, tante, pa gabalu stāvēja, klāt nelaida. Baidījāmies, ka neatņem drēbes, tādēļ savilkām mugurā, cik nu varējām. Siltais apģērbs vēlāk tā nodereja!

Tālāk — ceļš lopu vagonā, Dau-gavpili atvadījāmies no Latvijas.

Sverdlovskā uzzinājām, ka sācies karš. Ko tas nozīmēja mums? Galapunkts — Krasnojarskas novads, Berjozovka, 4. nodaļa. Dzīvojam gan teju kūti, gan skolā, gan kolhoza klubā. Izdzīvot palīdzēja Sibīrijas daba — augi, ogas. Lasīja zemenes, mainīja pret pienu. Pavasarī iestādīja kartupeļu mizas. Lasīja vārpus, iemācījās tās saplacināt, lai varētu izcept uz plīts plācenišus — *ļepjoškas*. Vārīja balandu zupu. Mainīja drēbes pret ēdienu un izdzīvoja. Latviešu bērni mācījās vietējā skolā."

Rasma uzsāka skolas gaitas, ne vārda krieviski neprazdama, pabeidza tur četras klases.

Pēc pieciem gadiem atjaunojās sarakste ar Dzimteni. Uzņēmīgi cilvēki sāka kārtot bērnu pārvešanu mājās. 1946. gadā tika organizēts ešelons viņu pārvešanai. Bērni tika uzdoti kā bāreņi. 7. novembrī piecos no rīta ešelons apstājās Rīgas stacijā. Bērns uzņēma Kuldīgas ielas bērnumamā, apkopa, sagērbā. Sākās viņu nodošana aizbildņiem, radiem.

Rasma auga pie mātes māsas

Ritas Litaunieces Madonā. Pirmie gadi skolā bija grūti. "Bijām divi citādi, atšķīrās mūsu runasveids, zināšanas. Tomēr ātri iekaroju savu vietu klasē. Pamatskolu beidzot, manā atestātā bija viens četrinieks — latviešu valodā. Pārējās bija teicamas atzīmes."

Radu padomē tika izlemts, ka Rasmai jāapgūst profesija. Onkulis palīdzēja sacerēt iesniegumu — "Vēlos apgūt agronoma specialitāti, lai pieliktu savu roku socialistiskās lauksaimniecības celšanā".

Rasma beidza Saulaines tehnikumu ar tā saucamo sarkano — teicamnieces — diplomu, kas viņai pavēra iespēju bez iestājek sāmeniem tikt uzņemtai Lauksaimniecības akadēmijā. Tehnikumā pavadītos četrus gadus Rasma atceras ar prieku. Darbojās zinātnes pulciņā, bija aktīva sportiste. Darbu uzsāka Limbažu rajona Stienē — MTS agronome. Tad Ķirbižos — agronome. 1957. gadā Viļkenē nodibinājās sovhozs, Rasma sāka strādāt par dārzkopības agronomi.

Rasma mamma no Sibīrijas pārbrauca — pareizāk sakot, viņu atveda — pēc 18 gadiem. Viņa bija grūto dzīves apstākļu salauzta, paralizēta. Vismaz viņas kapa kopīņa ir Viļkenē.

Viļkenē Rasma nodibināja ģimēni (pagājušajā gadā vīrs nomira). Viņai ir divi krietni bērni, četri mazbērni. Līdz šai dienai Rasma dzīvo Viļkenē. Pensionāre, bet ļoti aktīva. Pat tagad vēl arvien raksta dienasgrāmatu, risina krustvārdu mīklas.

Ir ietikusi pat *krustvārdnieku* brālībā. Viņa arī tagad iet pulkā, brauc uz dažādiem saietiem.

Ar Rasmu Tipu iepazinās jau sen. Viņa man uzrakstīja vēstuli, jo republikas avīzēs bija izlasījusi manu adresi. 2004. gada augustā Rasma atbrauca pie manis. Apskatījām Siksalu, Teiču purvu, Islienu. Viņa bija arī Ļaudonā, gribēja redzēt vietu, kur sākās viņas moku ceļš.

Lūk, ko viņa man uzrakstīja pēc apciemojuma: "Varu teikt, ka man ir bijusi bagāta vasara. Pats svarīgākais — brauciens uz Siksalu, par kuru jau biju domājusi daudzus gadus. Tas bija no tā brīža, kad izlasi-ju par salu. Tur bija arī fotogrāfija ar māju un ābelēm. Shematisks zīmējums salai purva vidū, un uz abām pusēm ceļš pāri purvam uz Murmastieni un Mētrienu. Un nu beidzot tas notika. Priecājos, ka satikāmies, tas jau ir pavisam kas cits, nekā tikai apmaiņties ar vēstulēm. Kaut gan ar vēstuli starpniecību bijām tik labi viena otru iepazīnušas, ka satiekoties man nemaz nelikās, ka mēs pirmo reizi tiekamies.

Atceros, kāda man bija enerģija, ejot pa purvu, Viļkenē tādas nav..." Lūk, tāda ir Rasma, viņa taču ir mūsu rajona "Sibīrijas bērns".

Cik brīnišķīgi būtu, ja kāds no viņas tēva (Jūlija Kvēpa) radiem, ielūkojoties fotogrāfijās un tekstā, atsauktos! Lūdzu, zvaniet man uz Siksalu — 9170610. Iedošu Rasma Tipas (Kvēpas) adresi un tālruna numuru.

LIDIJA RADIŅA